

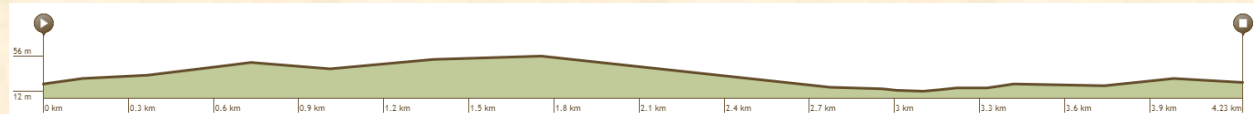
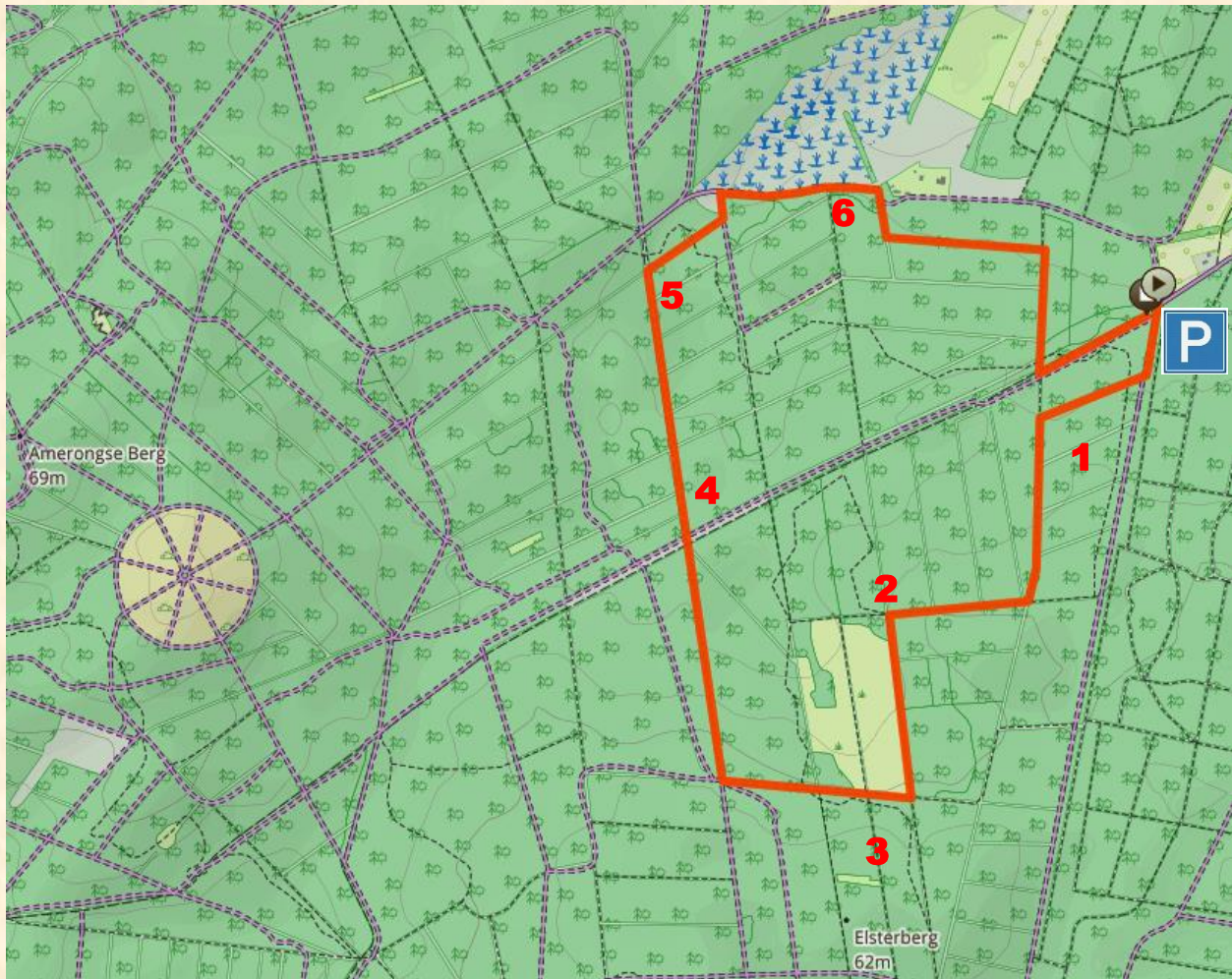
GEOPARK HEUVELRUG

(in ontwikkeling)

Heuvelrug Zuid - Op Geopad 081

29-07-2019

de bossen van de Elsterberg bij Amerongen

Route 4,3 km. Voor de GPS RouteYou versie, [klik hier](#).

Het wandelgebied valt tegenwoordig onder de uitgestrekte staatsboswachterij Amerongse Berg. Wie een representatief beeld van de Elsterberg en omgeving wil krijgen kan gebruik maken van de gemarkeerde, ruim 4 kilometer lange wandelroute van Staatsbosbeheer. Bij het begin bevindt zich een klein parkeerterrein. Dat is vanuit Veenendaal via het smalle en bochtige westelijk deel van de Cuneraweg te bereiken.

Door de wandeling leren we de Elsterberg kennen als een welvend, bosrijk stuwwalgedeelte met zowel naaldhoutplantages als eikenstrubben met hier en daar heidevelden. Het meest tot de verbeelding spreekt het uitzicht boven aan de noordflank van de berg. In contrast daarmee ligt onder aan de heuvel een terras van smeltwater- en windafzettingen met duinruggetjes en de vochtige laagte van het Egelmeer.

- 1.** Vanuit het parkeerterrein volgen we eerst even de kaarsrechte bosweg. Die fungeerde als grensweg tussen de landgoederen van Huis Amerongen en Prattenburg. Al spoedig slaan we rechtsaf om de staatsboswachterij Amerongse Berg te verkennen. Na enkele honderden meters gaat de route bij een scheve T-kruising linksaf. We lopen dan op een bosweg, die over zijn gehele lengte door een aarden walletje wordt geflankeerd.
- 2.** Door de bosweg te lopen beklimmen we de noordelijke flank van een stuwwalterras. Daarvan ligt de vrijwel vlakke bovenkant meer dan 40 meter boven N.A.P. Na zo'n 750 meter slaat de route boven op het terras rechtsaf. Er volgt dan spoedig een diagonale afdaling van de noordwestelijke terrasflank. Bij een kruising zien we dan plotseling een heuvelachtig heideterrein. Het was voeger een bosgedeelte, dat in de jaren negentig van de 20ste eeuw na een brand weer open natuurterrein mocht worden.
- 3.** Op de kruising gaan we linksaf naar boven langs de oostelijke rand van het heideterrein Elsterberg. Enkele honderden meters voor de kruin van de hoogte slaat de gemarkeerde route aan de zuidrand van het heideterrein echter rechtsaf. Daar staan enkele bankjes om uit te rusten en te genieten van een weids uitzicht over de laagte die de landijslob van Elst achterliet. Verderop zien we bij goed zicht zowel het beboste stuwwaldeel dat de laagte aan de westzijde markeert als een deel van de Gelderse Vallei. Dichterbij wordt de oppervlakte van het heideterrein verlevendigd door een dalletje dat links voor ons het bos ingaat.
- 4.** Enkele honderden meters verderop wordt op een kruising weer rechtsaf geslagen. De gemarkeerde route daalt dan snel af naar de grote laagte die de landijslob van Elst vormde en achterliet. Een lange rechte bosweg leidt nu naar het deel van de laagte waar smeltwater zand en grind deponeerde. Al spoedig kruisen we er de oude Veense Weg. Voorbij deze historische interlokale verbinding wordt de rechte bosweg aan beide zijden geflankeerd door een aarden walletje,
- 5.** Op de weg passeren we een gekapt bosgedeelte waar de heide mag terugkeren. Inmiddels bereiken we een gebied waar de wind de smeltwaterafzettingen toedekte met fijn zand. Dit gebeurde in droge fasen van de tienduizend jaar achter ons liggende laatste ijstijd. Het oppervlak van de zandige windafzettingen vertoont hier en daar ruggen, heuvels en bankachtige terreinverheffingen. Tussen deze kleine hoogten ligt de vochtige laagte van het verdroogde Egelmeer. Om dat te bezoeken slaan we rechtsaf.
- 6.** Bij het Egelmeer staat een informatiepaneel over de geschiedenis van het veen, dat in de plas werd gevormd en afgegraven. Ook staat er een bankje. Voorbij het meer gaat de gemarkeerde route zigzaggend terug naar de plek waar de wandeling begon. De route volgt dan uiteindelijk ook even de Veense Weg.

Toelichting

De Elsterberg ligt op de langste stuwwal die zich uitbreidend Scandinavisch landijs zo'n 130.000 jaar geleden in de provincie Utrecht vormde. Het landijs schoof de afzettingen waarmee het de stuwwal bouwde op vanuit het gebied waar nu de Gelderse Vallei ligt. Dat veranderde daardoor in die tijd in een diep tongbekken. Dat werd later overigens weer grotendeels opgevuld door water- en windafzettingen.

De langste stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug toont zich bij Leersum, Amerongen en Elst als een dubbele letter W. Verantwoordelijk voor het ontstaan van de stuwwalbogen waren twee kleine landijslobben die zich in het zuiden van de Gelderse Vallei van een veel grotere landijstong afsplitsten en daarvan als het ware de voorhoede vormden. De tot zo'n 63 meter boven N.A.P. reikende Elsterberg is het zuidelijk segment van de meest oostelijke stuwwalboog.

De hoogte wordt aan beide zijden door een pas gescheiden van andere stuwwalgedeelten. Vanuit de passen lopen valleien met dalletjes in de richting van het rivierengebied en de Gelderse Vallei. Ze danken hun ontstaan aan het smeltwater van het landijs van de voorlaatste ijstijd. Tijdens de laatste koude periode gebeurde dat zo nu en dan ook door het smelten van sneeuw(ijs)lagen. Smeltwater vormde waarschijnlijk ook de kommetjes die op sommige bolle stuwwalkruinen worden aangetroffen.

De langste stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug wordt aan de kant van de Gelderse Vallei geflankeerd door een breed en laag terras van smeltwater- en windafzettingen. Daarop ligt de noordelijke omgeving van de Elsterberg. Een opvallend geofenomeen is er de zuidwest-noordoost gerichte, natte laagte van het voormalige Egelmeer. Om deze laagte wordt de oppervlakte van het terras verlevendigd door windzandruggetjes. De meeste ontstonden omstreeks het einde van de nu tienduizend jaar achter ons liggende laatste ijstijd. Op een aantal plaatsen zijn de ruggetjes de afgelopen eeuwen veranderd door lokale verstuivingen met een tamelijk grillig reliëf.

Aan de zuidwestkant van de stuwwal vormde smeltwater waaivormige afzettingen. Bij Amerongen, Elst, Remmerden en Rhenen werden die afzettingen later weer door de grote rivieren afgekald. Tegenover de Elsterberg gebeurde dit tot op een hoogte van ongeveer 10 meter boven N.A.P. Daar eindigen de smeltwaterafzettingen nu met een steil hellinkje. Op de zuidelijke stuwwalflank herinneren een aantal grafheuvels aan de prehistorische mens.

Evenals andere gebieden met droge zandgronden werd de Utrechtse Heuvelrug sinds de bronstijd gaandeweg vrijwel geheel ontbost. Het gebied werd toen vele eeuwen overwegend als (gemeenschappelijke) grasgrond gebruikt. Steppe- en heidevegetaties gingen daarom domineren. In historische tijd behoorden de Elsterberg en omgeving eeuwenlang tot het uitgestrekte landgoed van Huis Amerongen. De eigenaren van het landgoed begonnen reeds in de 18de eeuw met herbebossingen. Het plateau van de Elsterberg zou echter nog lang heide blijven.

Aanvankelijk werden veel percelen geëxploiteerd als eikenhakhout. Dat werd door dichtbegroeide wal- en greppelsystemen beschermd tegen wild- en veeschade. Aan de hakhoutcultuur herinneren nog oude eikenstrubben en delen van de aarden wallen en greppels.

In 1935 verkocht de kasteelheer van Amerongen een groot deel van zijn landgoed aan de beleggingsmaatschappij N.V. Unitas. Bijna veertig jaar later werd dit bosbezit van de maatschappij overgenomen door het Rijk, dat de exploitatie ervan opdroeg aan Staatsbosbeheer. Zo ontstond de staatsboswachterij Amerongen. Sinds de jaren negentig van de 20^s^{te} eeuw is een aantal bospercelen in heidevelden omgezet.

Het dorpje Elst wordt pas in de 16de eeuw vermeld. Tot het begin van de 20^s^{te} eeuw was er niet veel meer dan een tweetal wegbuurtschappen.

Alle rechten met betrekking tot de tekst en het kaartmateriaal uit deze uitgave berusten bij stichting Telluris. Persoonlijk gebruik van de uitgave is toegestaan maar niet voor zakelijke en commerciële doeleinden tenzij dit schriftelijk met de rechthebbende(n) is overeen gekomen. Voor de foto's is de rechthebbende Stichting Geopark Heuvelrug i.o. of haar rechtsopvolger.